

שקול מוסיפין עליהן שלישי, והרי הם שלשה.

וכן חולק רב אחא בר יעקב על מה שאמר רבי יוחנן שרבי יהודה בן רועץ הוא הסובר ש"יש אם למקרא", ומשמע שנחלקו עליו חכמים וסוברים שיש אם למסורת.

ורבי יהודה בן רועץ, שאמר "וטמאה שבועיים" משום יש אם למקרא — לא פליגי רבנן עלה, אין תנא שחולק עליו, אלא כולי עלמא סוברים "יש אם למקרא".

וכן חולק רב אחא בר יעקב על מה שאמר רבי יוחנן, שבית הלל סוברים "יש אם

למסורת". אלא, בית הלל, יש להם דרשה אחרת, שממנה הם לומדים שחטאת אשר ניתן מדמה מתנה אחת בלבד, בדיעבד, כיפר.

דתניא: וכיפר וכיפר וכיפר, מפני הדין!

והיינו, כתבה התורה [ויקרא ד] שלש פעמים "וכיפר עליו הכהן", אחת בפרשת שעיר נשיא שמביא חטאת, והשניה בפרשת שעירת עזים שמביא היחיד על חטאו, והשלישית בכבשה של יחיד שמביא על חטאו, והפסוקים האלו מיותרים הם לדרשה, ובאו ללמד שאפילו אם לא ניתנו כל הארבע מתנות על ארבעת הקרנות — כיפר.

יכול בחלב, אולי כוונת התורה לומר שאסור לבשל גדי בחלב [בשומן] של אמו, אבל מותר לבשלו בחלב שחולבים מאמו?⁽⁸⁾

אמרת, יש לך לענות ולומר: יש אם למקרא!

והמקרא הוא "בחלב" [בחטף פתח תחת החי"ת, שהוא הסמיכות של חלב בקמץ].⁽⁹⁾ ואין תנא שיחלוק על הברייתא הזו, כי מהפסוק הזה לומדים לאיסור בשר בחלב, בלי שום חולק.

הרי דכולי עלמא סוברים "יש אם למקרא"!

ולכן, מבאר רב אחא בר יעקב, שאכן כל התנאים סוברים שיש אם למקרא.

אלא, דכולי עלמא, כל התנאים סוברים "יש אם למקרא". **ורבי רבנן**, שניהם סוברים דקרינן ירשיעון בלשון רבים. **ובחא קמיפלגי**, בדרשה אחרת הם חולקים:

רבי סבר, ירשיעון אלהיב, אחריני, לבד מהדיין האמור למעלה, ירשיעו עוד שני דיינים, ולומד עליון מתחתון, כמו שכאן הם שנים, כך למעלה בפסוק הם שנים. הרי ארבעה. וכיון שאין עושים בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, והרי הם חמשה.

ורבנן סברי: ירשיעון בלשון רבים דהאיך ודהאי, זה הדיין שכתוב כאן ביחד עם הדיין שכתוב למעלה, והרי הם שנים. ואין בית דין

9. ועיין רש"ש שמבאר, שברור שהמקרא הוא חלב, לפי שבסמיכות כותבים "חלב אמו" אבל חלב — גם בסמיכות כותבים חלב, ומביא ראיה מפסוק [דברים לב] "חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב

8. ואם יבשלנו בחלב יעבור על איסור בישול בנוסף על איסור חלב [ועיין בספר סנהדרין קטנה אם שייך כאן אין איסור חל על איסור] [גליון ביד רמ"ה].

והר"ן מבאר ששאלת הברייתא היא: שיהיו חייבים גם על חלב וגם על חלב.

אך מביאה הברייתא היקש נגדי, ללמוד שאפילו אחת מהמתנות מעכבת.

או בלך, יתכן שיש לך ללכת לדרך לימוד זו:

נאמר דמים בחוץ, בחטאות שדמן ניתן על מזבח החיצון, כגון שעיר נשיא, וכבשה ושעירת יחיד, ו**נאמר דמים בפנים**, בחטאות שדמם ניתנין בפנים ההיכל, על מזבח הפנימי, ועל הפרוכת ועל בין הבדים, כגון חטאת יום הכפורים, ופר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור.

מה **דמים האמורים בפנים**, הדין הוא שאם **חיסר אחת מהמתנות** — **לא עשה ולא כלום**, ואין החטאת הזאת מכפרת, כמו שנלמד במסכת מנחות [כז עא] אף **דמים** של חטאות **האמורים בחוץ**, אולי יהיה הדין שאם **חיסר אחת מהמתנות לא עשה כלום**.

וכיון שיש היקש לכאן והיקש לכאן. לכן נראה מצד הסברא, **למי דומה הדין של חטאות החיצוניות**:

דנים קרבנות חוץ, חטאות החיצוניות, מקרבנות חוץ, אשם עולה ושלמים. ואין **דנים** קרבנות חוץ **מפנים**, מחטאות הנעשות

ולמה צריכים את שלשת דרשות? מפני הדין, שאם התורה לא היתה כותבת אותן כדי ללמד שארבעת המתנות אינן מעכבות אלא רק אחת, הייתי לומד מהיקש [הנקרא גם הוא "דין"] שהן כן מעכבות.

וכך הוא ההיקש, שהיה אפשר לדון:

והלא דין הוא, הרי אפשר ללמוד ולדון מן ההיקש: **נאמר דמים** לגבי קרבנות שמתן דמם הוא במזבח **למטה**, מתחת לחוט הסיקרא, שהוא אמצע המזבח [בעולה ושלמים ואשם],⁽¹⁰⁾ ו**נאמר דמים** לגבי קרבנות הניתנים **למעלה** מחוט הסיקרא [בחטאת בהמה, שנאמר בה "קרנות"].

מה **דמים האמורים למטה**, בשאר הקרבנות, שניתן דמם למטה מחוט הסיקרא, **שנתנן במתנה אחת**, **כיפר**. שהרי אפילו בית שמאי סבורים שבשאר הקרבנות, חוץ מחטאת, יש לנו ללמוד מהכתוב "ודם זבחיך ישפך", שאפילו במתנה אחת יצא.

אף דמים האמורים למעלה, בחטאת בהמה, **שנתנן במתנה אחת**, **כיפר**.

ואכן, בלי הדרשה מהכתובים המיותרים, היינו לומדים מדין היקש, שכיפר.

כליות חטה".

לפניה, שדי במתנה אחת.

אך פירוש זה הוא דחוק בהמשך הברייתא, ועיין הערה הבאה. ועוד מקשה תוס' הרא"ש, שבחטאת העוף לא שייך הלשון "שנתנן [בדיעבד] במתנה אחת, כיפר", שהרי עיקר מצותה הוא כך, ואין שם יותר ממתנה אחת. ולכן מבאר הרש"י ביאור אחר, וכן מבאר תוספות הרא"ש, שנאמר "למטה" היינו לגבי קרבנות עולה ושלמים ואשם, שדמם ניתנים לצד

10. רש"י פירש בפירוש אחר: נאמרו דמים למטה, בפרשת חטאת העוף הכתובה בפסוקים הבאים, [ויקרא ה'] שחייב בה מי שנשבע בשקר לחברו שאינו יודע לו עדות לטובתו, ואם הוא עני הרי הוא חייב להביא "עוף" לחטאתו, ומזים מדמו הזיה אחת על המזבח. והברייתא רצתה ללמוד הימנה לחטאת בהמה, שאמורה למעלה

בפנים.

או כלך לדרך זו, להיקש נגדי, דנים **חטאת וארבע קרנות**, חטאות החיצוניות שהן "חטאת", הבאות לכפר על חטא ומצוות ליתן דמן בארבע קרנות, **מחטאת וארבע קרנות**, מחטאות הפנימיות, שהן גם כן חטאת לכפר, ודמן ניתנין גם על ארבע קרנות מזבח הפנימי. **ואל יוכיח** (11) זה, היינו דם עולה שלמים ואשם, **שאיין חטאת**, שאיין חטאות, ואיין דמן ניתן על **ארבע קרנות**, אלא על ה"מזבח סביב", בשתי מתנות שהן ארבע.

ולכן, כיון שהיה יותר מסתבר שיש ללמוד מחטאות פנימיות שמתנה אחת מהן מעכבת, באה התורה ללמדנו –

תלמוד לומר: וכיפר, וכיפר, וכיפר, מפני הדין, כדי שלא נקישנו לחטאות הפנימיות, אלא נאמר: **כיפר, לומר, שכיפר אף על פי שלא נתן אלא שלשה. כיפר, אף על פי שלא נתן אלא שתיים. כיפר, אף על פי שלא נתן אלא אחת.**

וזה הוא הטעם שבית הלל חולקים על בית שמאי, וסוברים שמתנה אחת מעכבת, ולא משום שסוברים "יש אם למסורת".

וכן חולק רב אחא בר יעקב על מה שאמר רבי יוחנן שרבי שמעון ורבנן חולקים אם יש אם למקרא או למסורת.

ורבי שמעון ורבנן, כולם סוברים יש אם למקרא. ו"בסוכות" הראשון נאמר לגופיה, היינו למצות סוכה. ונותרו עוד ארבע דרשות, משני "בסוכות":

רבי שמעון סבר, סככא לא בעי קרא. אין צריך לדרוש מדרשה אחת את הסכך, כי אפשר ללמדו ממשמעות הפסוק הראשון, היות שלא נקראת סוכה בלי סכך. ולכן נשארו לו ארבע דרשות לארבע דפנות, ובאה ההלכה למשה מסיני להשמיענו שאחת מהדפנות די לה בטפח.

ורבנן סברי, סככא בעי קרא. ולפיהם דרשה אחת באה להשמיענו שלסוכה צריך סכך, ונשארו להם שלש דרשות לשלש דפנות. ובאה ההלכה למשה מסיני להשמיענו שהדופן השלישית די בטפח.

ולכן סוברים חכמים "שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח", ולא משום שהם סוברים יש אם למסורת.

וכן לגבי המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים לגבי צירוף רביעית דם משני מתים –

ורבי עקיבא ורבנן, כולם סוברים "יש אם למקרא", אלא בהא פליגי:

רבי עקיבא סבר, "נפשות" תרתי משמע. לכן הוא מטמא בדם הבא משני מתים.

הסיקרא.

11. ולפירוש שלומדים מחטאת העוף, צריך לומר שאף שהוא חטאת, ומכל מקום אינו בארבע קרנות. ופירוש זה הוא דחוק. רש"י.

מטה של המזבח, דהיינו, למטה מחוט הסיקרא, שהוא הסימן המבדיל בין חלק העליון של המזבח לחלק התחתון. ונאמר "למעלה", בחטאות החיצוניות, שדמן ניתן למעלה מחוט

למסורה".

ולכן הגמרא חוזרת בה מדברי רב אחא בר יעקב, שאמר אין מי שסובר "יש אם למסורת", ומתמצת תירוץ אחר על הקושיא של "בחלב אמר", שמשם משמע שאין דורשין מסורת.

אלא, נתרץ, כי לעולם, האמת היא שתנאים פליגי חולקים בכך, ויש מי שסובר יש אם למסורת. והני מילי, כי פליגי, מתי חולקים ואומרים יש אם למסורת, היכא דשני קרא ממוסורת, אם יש במקרא שינוי באותיות מהמסורה, שיש בקריאה יותר אותיות מהמסורה. אבל האי "חלב וחלב", דכי הדדי נינהו, שהן אותן אותיות, והשינוי הוא רק בצורת הקריאה, אזי כולי עלמא מודו כי יש אם למקרא.

אך מקשה הגמרא:

והרי "יראה — יראה" [כמו שנפרש], דכי הדדי נינהו, שהן אותן אותיות, ופליגי, ובכל זאת התנאים חולקים בכך.

דתניא למדנו בבבלייתא: התנא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא:

ורבנן סברי, "נפשות" דעלמא משמע — על כל אחת מנפשות שבעולם [כך הוא ודרך התורה, לדבר בלשון רבים]. ומטמא רק רביעית דם ממת אחד.

אלו הם דברי רב אחא בר יעקב, הסובר שכל התנאים סוברים יש אם למקרא.

ומקשה הגמרא: וכי אפשר לומר דכולי עלמא סוברים "יש אם למקרא"??

והתניא, הרי שינונו בבבלייתא: לטטפת לטטפת לטוטפות [עיי' בהערה (12)], הרי כאן ארבע בתיים. שתיים מ"לטוטפת לטטפת" — בלשון יחיד, ושתיים מלטוטפות לשון רבים. אלו הם דברי רבי ישמעאל.

ואילו רבי עקיבא אומר: אינו צריך לדרשה זו, אלא טט (13) במקום שנקרא כתפי הוא שתיים, ופת במקום הנקרא אפריקי הוא גם כן שתיים, הרי ארבע.

ובודאי שהקריאה בכל הפסוקים היא לטוטפות בלשון רבים, ובכל זאת דורשם רבי ישמעאל בלשון יחיד, לפי המסורה.

הרי מוכח, שרבי ישמעאל סובר "יש אם

וא"ו, משמע לשון יחיד אבל בפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא, לשון רבים. ועיין בתוס' שהקשו שגם בפרשת והיה אם שמוע לא כתיב וא"ו בין הפ"א לתי"ו.

וכל זה מדובר בתפילין של ראש ומדרשות אלו לומדים לארבעה בתיים, אבל תפילין של יד אינה אלא בית אחד.

13. ובספר שני לוחות הברית [חלק תורה שבע"פ ט"ו] כתב: "אל יעלה על הדעת

12. פרשת תפילין נאמרה בתורה ארבע פעמים. האחת, בפרשת קדש [שמות יג]: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך". והשניה, בפרשת והיה כי יביאך [שם]: "והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך". והשלישית, בפרשת שמע [דברים ו]: "וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך". והרביעית, בפרשת והיה אם שמוע [דברים יא]: "וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם". וכתב רש"י שבפרשת שמע ובפרשת והיה כי יביאך כתיב לטטפת חסר

אליהם בשתי עיניו של האדם. ולכן אדם שהוא סומא באחת מעיניו, פטור מן הראייה. והיינו שרבי יהודה בן תימא דורש את המקרא ואת המסורת. וחכמים חולקים עליו, ואינם דורשים דרשה זאת. (16)

על כל פנים, מוכח מכאן, שאף על פי שאין שינוי אותיות בין יראה לבין יראה, ובכל זאת דורש רבי יהודה את המסורת. וממילא קשה, למה ב"חלב חלב", אין דורשים את המסורת! (17)

ומתרצת הגמרא למה אין דורשים חלב.

אלא, אמר רב אחא בריה דרב איקא, אמר קרא "לא תבשל גדי בחלב אמור", דרך בישול אסרה תורה. ולכן אסור רק בדרך בישול, שהוא בחלב האם, אבל בחילב, בשומן אינו דרך בישול, אלא טיגון. (18)

הסומא, עורר באחת מעיניו, פטור מן המצוה של ראייה, והיא מצות ראיית פני השכינה ברגל בעזרה, עם הבאת קרבן עולת ראייה, שנאמר [שמות כג]: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודורש [עין הערה (14)] גם את המקרא "יראה", שכל זכורך יתראה לפני הקדוש ברוך הוא. (15) וגם את המסורה "יראה", שכל זכורך יבואו לראות בעצמם את פני השכינה, כי בדרך שהקדוש ברוך הוא בא ליראות את כל זכורך, שזה נלמד מהמקרא יראה, כך בא הקדוש ברוך הוא ליראות, היינו שכל זכורך באים לראות את פני השכינה, שזה נלמד מהמסורת.

ולכן הוא דורש: **מה, כמו שבא הקב"ה לראות, והוא הרי "בא" כשהוא "שלם",** כאילו הוא בשתי עיניו, וכפי שנאמר [דברים יא] "עיני ה' אלהיך", אף כשהקב"ה בא ליראות על ידי עולי הרגל, הוא יראה

עינים. וחולק על דעת רש"י, משום שלא שיך שהאדם יראה את השכינה. ועיין בהערה הבאה.

16. ודיברה תורה כלשון בני אדם, וכמו אצל בני אדם — ראייה שלימה היא בשתי עינים, כן אצל הקב"ה כביכול. יד הרמ"ה. ומיושב הקושיא בהערה הקודמת.

17. ולפי הר"ן [הערה 8 וכן כותב כאן] קושית הגמרא היא שנלמד גם המקרא חלב וגם המסורה חלב.

18. כן פירש רש"י, ועיין בתוס'. והקשה בחידושי רבינו יונה ובחידושי הר"ן שאולי כוונת התורה לחלב, ומבשלם עם מים, ואז אינו טיגון. והיד רמ"ה הרגיש בקושיא זו, ומבאר שאם כן היה צריך להיות כתוב "לא תבשל גדי

שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לשון הקודש, אלא הכי פירושו, כשברא הקב"ה עולמו לא היה רק לשון הקודש, וכשבלל הלשונות בדור הפלגה בא מלשון הקדוש ג"כ בשאר הלשונות. והתיבות הנ"ל הם לשון הקודש ונבללו בלשון כתפי או באפריקי".

14. יש כאן קושי בדברי רש"י ותוס'. וכן בסוגיא דערכין וחגיגה, ופירשנו כאן לפי דרך המהר"ם [וכן נראה שהיא דעת המהרש"ל]. ועיין מהרש"א ומהר"ם ש"ף וחכמת מנוח.

15. וביד רמה מסביר שהכוונה על הכהנים, שהדין הוא שכהן הסומא באחת מעיניו — פסול לעבודה. ומפרש הברייתא: מה כשבא להיראות בעזרה הוא נראה מאת הכהנים בשתי עיניהם, כך כשבא ליראות, צריך להיות עם שתי

והמסקנא היא: יש תנאים הסוברים "יש אם למסורת", ואף אם המקרא והמסורת שווים באותיות, אלא שלגבי בשר בחלב לא שייך לומר כן.

ועתה חוזרת הגמרא לדין דיינים.

תנו רבנן: דיני ממונות שהם הודאות והלואות, נידונים בשלשה הדיוטות.

ואם היה דיין אחד מומחה לרבים [כמו שתפרש הגמרא], הרי הוא דן אפילו יחידי. לפי שסובר התנא של הברייתא כמו רב אחא, שמדאורייתא גם דיין אחד כשר לדון, שנאמר "בצדק תשפוט עמיתך", וסובר שאין עירוב פרשיות, ולכן בהודאות והלואות אין צריכין שלשה.

ועתה הגמרא מבארת מי הוא הנקרא "מומחה לרבים".

אמר רב נחמן: (1) דיין שהוא כגון אנא, כמוני, הרי הוא דן דיני ממונות ביחידי.

וכן אמר רבי חייא: כגון אנא, דן דיני ממונות ביחידי.

איבעיא להו, הסתפקו בני הישיבה: מה הפירוש "כגון אנא" שאמרו רב נחמן ורבי חייא? אם הכוונה היא, **כגון אנא דגמירנא,** (2) שקיבלתי שמועות ודינים מרבתי, וגם **פבירנא** שידוע אני להוסיף ולהסביר סברות מדעתי, וגם **נקיטנא רשותא,** קיבלתי רשות מריש גלותא, (3) [רב נחמן בכבל, ורבי חייא מרבי, שהיה נשיא בארץ ישראל], ורק דיינים שיש להם את כל שלושת המעלות האלו, הנים ביחידי, אבל מי שחסרה לו המעלה השלישית, שהוא לא נקיט רשותא, אם דן ביחיד **דיניה לא דינא,** אין לדין שלו תוקף, והרי הוא בטל.

או דילמא, שמא אף על גב דלא נקיט רשותא, בכל זאת, כיון שהוא גמיר וסביר, **דיניה דין,** ואין יכולים לבטלו.

והגמרא פושטת את האיבעיא מעובדה שבאה לפני רב יוסף —

תא שמע, בא ושמע ראייה, מהא דמר זוטרא, בריה דרב נחמן, שהיה דן דינא, דן את הדין ביחידי, **ומעא (4) בפסק הדין.**

עם חלב אמו".

1. הטעם שהקדימו את רב נחמן לפני ר' חייא, עיין בחידוש רבי בצלאל הכהן שמזה ראייה לדברי התוס' שכתבו שהאיבעיא היא אליבא דר' חייא, לכן כתבוהו לפני האיבעיא. אבל הערוך לנר מבאר שאין הכוונה לרבי חייא הגדול תלמיד רבי, אלא לאמורא בשם רב חייא שהיה אחרי רב נחמן. ובוזה מתורצת קושית המהר"ם שי"ף ע"ש.

2. וזה לשון המאירי בבאור גמירנא וסבירנא: "שיש לו שתי מדרגות בדיעה, והוא שכבר למד

כל צרכו, ושיש לו חריפות ודעת צלול ופלפול מיושר להבחין בין הדברים ולהביאם במצדק".

3. על ריש גלותא יבואר בהמשך הגמרא. ורב נחמן היה חתנו של ריש גלותא כמו שאמרו במס' חולין (קכ"ב א), ורב הונא אמר לרב יהודה שיכבד את רב נחמן משום יקרא דריש גלותא (קידושין ע' ע"א) ורב הונא אמר לרב נחמן שהלכה כמותו משום שמקורב לריש גלותא (ב"ב ס"ה א) ורב נחמן אמר לרב ששת שהוא דיין ורב ששת אינו דיין. (יד רמ"ה).

4. עיין לקמן ו א על איזה טעות מבטלים את